

MALA I SREDNJA PODUZEĆA U EUROPSKOJ UNIJI – IZAZOV UVOĐENJA JEDINSTVENE VALUTE 12 GODINA POSLIJE

SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE EUROPEAN UNION - A CHALLENGE OF INTRODUCTION A SINGLE CURRENCY 12 YEARS LATER

Kristina Vrhovec-Žohar, Igor Klopotan

Prethodno priopćenje

Sažetak: Ovaj rad nastoji prikazati položaj, stanje i probleme malog i srednjeg poduzetništva u zemljama EU vezano na uvođenje jedinstvene valute, prilagodbu na promjene sa kojima je bilo suočeno, te ukazati na neospornu važnost njegovog razvoja. Zašto upravo mala i srednja poduzeća? Ponajprije iz razloga koji su razvijene zemlje već odavno spoznale, a to je da važnost malih i srednjih poduzeća, općenito, leži u njihovoj fleksibilnosti i brznoj prilagodbi promjenama situacije ponude i potražnje na tržištu, oni stvaraju zaposlenost, pomažu diverzifikaciji ekonomskih aktivnosti te pružaju značajan doprinos izvozu i trgovini. Moglo bi se stoga reći da upravo ona, većim dijelom, "drže u rukama" gospodarstvo zemalja EU.

Tema je relevantna i stoga što se položaj malog i srednjeg poduzetništva u Europskoj uniji sagledava i sa aspekta jednog od najvećih događaja u povijesti, a to je uvođenje jedinstvene valute za sve zemlje članice u čemu mala i srednja poduzeća imaju presudnu ulogu jer olakšavaju prilagodbu na valutne promjene.

Cljučne riječi: EU, mala i srednja poduzeća, uvođenje eura, sposobnost na prilagodbe

Preliminary communications

Summary: This paper aims to show the position, status and problems of SMEs in the EU in relation to the introduction of the single currency, the adjustment to the changes they were confronted with, and point to the undeniable importance of its development. Why exactly SMEs? Primarily for reasons that developed countries recognized long time ago, and that is the fact that importance of small businesses in general lies in their flexibility and adaptability to changes in the situation of supply and demand in the market, they create employment, help diversify economic activities and provide a significant contribution to exports and trade. One could therefore say that SMEs, for the most part, keep in their hands the economy of the EU countries. This topic is relevant because the position of SMEs in the European Union is viewed from the aspect of one of the biggest events in history, and that is the introduction of a single currency for all member states in which SMEs play a crucial role in facilitating the adjustment to the currency change.

Keywords: EU, small and medium enterprises, the introduction of euro, the ability to adapt

1. UVOD

Sa više od 21 milijuna poduzeća, što čini čak 99% od ukupnog broja registriranih poduzeća u EU i 66% zaposlenih, ostvarujući 65% ukupnog prometa godišnje, mala i srednja poduzeća čine okosnicu gospodarstva EU [1].

„Think small first“ – što bi u prijevodu značilo „prvo misliti na malo“ dokument je koji odražava političku volju i želju Europske komisije da prizna značajnu ulogu koju mala i srednja poduzeća imaju u gospodarstvu EU.

Njihov specifičan doprinos europskoj ekonomiji koji proizlazi iz njihove fleksibilnosti, sposobnosti inovacije i potencijala zapošljavanja, dobro je poznat. Stoga Europska unija nastoji iskoristiti potencijale malih i srednjih poduzeća na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini nizom politika i poticajnih mjera čiji je cilj učiniti život europskog poduzetnika jednostavnijim u svim

pogledima kako bi se uistinu ohrabrila poduzetnička kreativnost i inovacije u cijeloj Uniji. Danas se velik broj poduzeća u zemljama EU suočava sa značajnim strateškim, marketinškim i organizacijskim izazovima koje donosi jedinstvena valuta. Ona se moraju prilagoditi činjenici da je njihovo domaće tržište sada puno veće nego ranije, a uvjeti poslovanja konkurentniji i okarakterizirani transparentnošću cijena u eurima.

Naime, ostvarivši svoju davnu ambiciju - uspostavu Ekonomske i monetarne unije - EU je željela postići dva cilja izuzetno važna u poslovnom svijetu: stabilnost valute i odlučan napredak prema ujedinjenju Europe, čime je otvorena nova stranica u razvoju ekonomskih i monetarnih odnosa na ovome području.

Ovaj rad nastoji dati osvrt na prilagodbu malih i srednjih poduzeća na uvođenje eura kao jedinstvene valute, te stanje u kojem se ona nalaze danas.

2. ŠTO SU MALA I SREDNJA PODUZEĆA?

Mikropoduzeća, mala i srednja poduzeća (MSP) osiguravaju dva od tri radna mjesta u privatnom sektoru i zaslužna su za više od polovice cjelokupne dodane vrijednosti koju ostvaruju poduzeća u EU-u [2]. Preporuka koja stvara prvu jedinstvenu definiciju MSP-a usvojena je od strane Komisije 1996. godine. Ova definicija primijenjena je širom EU.

6. svibnja 2003. godine Europska komisija je usvojila novu preporuku kako bi uzela u obzir ekonomski razvoj od 1996. godine do danas [3]. Preporuka je stupila na snagu 1. siječnja 2005. godine i primjenjuje se na sve politike, programe i mjere koje Komisija provodi na području MSP-a. Preporuka Europske komisije, 2003/361/EC objavljena u glasilu Službeni list Europske unije L 124, str. 36 od 20. svibnja 2003. jedina je vjerodostojna osnova u određivanju uvjeta klasifikacije poduzeća kao MSP-a.

Definicija malih i srednjih poduzeća glasi:

"Skupina mikro, malih i srednje velikih poduzeća (MSP-i) obuhvaća poduzeća koja zapošljavaju do 250 zaposlenika, ukupni godišnji promet im ne prelazi 50 milijuna €* i/ili im zbroj bilance ne prelazi 43 milijuna €*." (Izvadak iz Dodatka preporuci Europske komisije 2003/361/EC, članak 2).

Tablica 1. Definicija MSP iz 1996. godine

DEFINIRANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA (MSP)			
Kriterij	Mikro-poduzeća	Mala	Srednja
Broj zaposlenih	< 10	< 50	< 250
Godišnji promet ili bilanca	---	< € 7 m < € 5 m	< € 40 m < € 27 m
Neovisnost	---	Ne više od 25% kapitala	

Tablica 2. Nova definicija MSP iz 2005. godine

Broj zaposlenika	Promet	Ukupan iznos bilance
Srednje	< 250 ≤ 50 mil. eura	≤ 43 mil. eura
Malo	< 50 ≤ 10 mil. eura	≤ 10 mil. eura
Mikro	< 10 ≤ 2 mil. eura	≤ 2 mil. eura

Izvor: Commission regulation (EC) No 70/2001 [3]

Europska unija 8. svibnja 2003. godine prihvatila je nove definicije o mikro, malim i srednjim poduzećima, modernizirajući na taj način definicije koje su važile od 1996. godine.

Što se promijenilo, što je ostalo isto?

U definiciji mikro, malih i srednjih poduzeća korištena su dva kriterija:

- broj zaposlenih i
- financijski kriterij (visina prihoda ili bilančna vrijednost imovine).

Kriterij broja zaposlenih u novoj je definiciji ostao nepromijenjen, ali je značajnije povišen financijski

kriterij, i to zbog utjecaja inflacije u razdoblju od 1996. godine do 2003. godine, ali i povećane produktivnosti rada [4].

Novi kriteriji određuju sljedeću kategorizaciju malih poduzeća: mikro poduzeća: (u 1996. godini nije postojala definicija o mikro poduzećima): broj zaposlenih: manje od 10 zaposlenih, financijski kriterij: od 2 do 10 milijuna eura prihoda i/ili do 2 milijuna eura bilančne imovine.

Malo poduzeće: broj zaposlenih: manje od 50 zaposlenih, financijski kriterij: od 10 do 50 milijuna eura prihoda (u staroj definiciji 7 milijuna eura) ili do 10 milijuna eura bilančne imovine (u staroj definiciji 5 milijuna eura).

Srednje poduzeće: broj zaposlenih: manje od 250 zaposlenih financijski kriterij: od 50 do 250 milijuna eura prihoda (u staroj definiciji 40 milijuna eura) ili do 43 milijuna eura bilančne imovine (u staroj definiciji 27 milijuna eura).

Zašto je došlo do promjene definicije?

Europska unija želi pojačati efikasnost svojih programa i programa zemalja članica u području poticanja razvoja mikro, malih i srednjih poduzeća, jer ta poduzeća čine 99 % svih poduzeća u Europskoj uniji i takva poduzeća su okosnica zapošljavanju u Europskoj uniji. Prema riječima Erkki Likkaneena, zastupnika Europske unije za poduzetništvo, sektor malih i srednjih poduzeća je ključ inovativnog i poduzetničkog djelovanja, a time i osiguranja konkurentnosti Europske unije. Bolja definicija poduzeća s obzirom na veličinu omogućava lakše identificiranje njihovih potreba i razvoj efikasnijih politika za rješavanje specifičnih problema koji nastaju upravo zbog njihove (ne)veličine.

Nove definicije rezultat su vrlo opsežne javne rasprave u zemljama članicama Europske unije. Razlog za raspravu o definiciji poduzeća s obzirom na veličinu bio je bolje sinkroniziranje različitih vladinih programa prema raznim kategorijama poduzeća. Ovo se posebno odnosi na vladine programe usmjerene na promociju poduzetništva, investiranja i rasta, pristupa rizičnom kapitalu, eliminiranju administrativnih prepreka i povećanje pravne zaštite u funkcioniranju takvih poduzeća, ali i stimuliranje suradnje u obliku clustera ili drugog vida umrežavanja.

Mala i srednja poduzeća uglavnom posluju na nacionalnoj razini jer je relativno malen broj njih uključen u prekogranično poslovanje unutar EU-a. Međutim, neovisno o opsegu njihova poslovanja, mala i srednja poduzeća obuhvaćena su zakonodavstvom EU-a na različitim područjima kao što su oporezivanje (članci 110. do 113. Ugovora o funkcioniranju Europske Unije (UFEU)), tržišno natjecanje (članci 101. do 109. UFEU-a) i pravo društava (pravo poslovnog nastana: članci 49. do 54. UFEU-a) [5].

3. MSP U EUROPSKOJ UNIJI

U Europskoj Uniji danas postoji oko 21 milijun malih i srednjih poduzeća [6]. U njima je zaposleno oko 75 milijuna radnika. MSP su osnovni izvor zapošljavanja u EU. Ona zapošljavaju 66% od ukupnog broja zaposlenih u EU, od toga 29 % je zaposleno u mikro poduzećima, 20,5% u malim poduzećima, a u srednjim poduzećima

zaposleno je 17,2 % radnika. U velikim poduzećima zaposleno je 33,3% od ukupnog broja zaposlenih.

Tablica 3. Klasifikacija MSP po djelatnostima

PODRUČJE POSLOVANJA MSP	%
Trgovina na veliko i malo	27
Trgovina nekretninama, iznajmljivanje	22
Proizvodnja	13
Građevinarstvo	11
Financijske, zdravstvene i socijalne usluge	8

Njihov se rad potiče, a države članice čine sve da bi unaprijedile njihov pristup javnoj nabavi i stimulirale njihove potencijale u području inovacija te podržale njihov rast i razvoj [7]. I premda sve upozorava na pozitivan trend kada su mala i srednja poduzeća u pitanju, izvještaji EU zapravo govore i o problemima s kojima se ona suočavaju, a odnose se na nedostatak informacija, neznanje o natječajnim procedurama, kratko vrijeme koje je ostavljeno da bi se pripremio prijedlog, troškove izrade prijedloga, velika administrativna opterećenja, financijske garancije koje su potrebne kako bi uopće određeno poduzeće moglo sudjelovati na natječaju, favoriziranje lokalnih i nacionalnih kompanija te probleme s pronalaženjem partnera u inozemstvu.

Mala i srednja poduzeća često ne uspijevaju pronaći potrebno financiranje na financijskim tržištima. Posljednjih je godina došlo do napretka u povećanju dostupnosti financiranja i kredita za mala i srednja poduzeća osiguravanjem zajmova, jamstava i poduzetničkoga kapitala. Europske financijske institucije, Europska investicijska banka (EIB) i Europski investicijski fond (EIF), pojačale su svoje aktivnosti glede MSP-ova.

Istraživanja, razvoj i inovacije najvažniji su za održiv uspjeh i rast malih i srednjih poduzeća u EU-u. Cilj je programa „Horizon 2020” za razdoblje od 2014. do 2020. stvaranje boljeg i obuhvatnijeg sustava potpore za istraživačke i inovacijske aktivnosti malih i srednjih poduzeća.

4. MSP PRIJE I NAKON UVOĐENJA EURA KAO JEDINSTVENE VALUTE

Euro je jedinstvena valuta koju (trenutno) dijeli 18 država članica Europske unije, a koje zajedno čine europodručje. Nakon što je odlukom Vijeća od 23. srpnja 2014. zaključeno da Litva ispunjava potrebne uvjete za uvođenje eura, europodručje će od 1. siječnja 2015. imati 19 članica. Kada je euro uveden 1. siječnja 1999. godine, postao je novom službenom valutom 11 zemalja članica, zamijenivši stare nacionalne valute – poput njemačke marke i francuskog franka – u dvije faze. Euro je prvo uveden kao obračunska valuta zaegotovinska plaćanja i u računovodstvene svrhe, dok su se stare valute i dalje upotrebljavale za gotovinska plaćanja. Od 1. siječnja 2002. euro cirkulira u fizičkom obliku, u obliku novčanica i kovanica. Uvođenje eura predstavljalo je velik korak u europskoj integraciji. Ono je također jedan od najvećih uspjeha Europske unije: približno 333

milijuna građana EU-a sada ga upotrebljava kao svoju valutu i koristi se njegovim prednostima, koje će se još više širiti s uvođenjem eura u ostalim zemljama EU-a. Ipak, euro danas nije valuta svih država članica EU-a. Danska i Velika Britanija u Ugovoru imaju klauzule o „izuzimanju” koje ih oslobađaju od sudjelovanja, dok ostale države članice (nekoliko njih koje su nedavno pristupile EU-u i Švedska) još moraju zadovoljiti uvjete za uvođenje jedinstvene valute.

Tablica 4. Uvođenje eura u zemlje članice po godinama

GODINA	ZEMLJA ČLANICA
1999	Belgija, Njemačka, Irska, Španjolska, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Austrija, Portugal i Finska
2001	Grčka
2002	Uvođenje novčanica i kovanica eura
2007	Slovenija
2008	Cipar, Malta
2009	Slovačka
2011	Estonija
2014	Latvija

Osim što čini putovanje unutar EU-a jednostavnijim, jedinstvena valuta logična je u gospodarskom i političkom smislu. Okvir unutar kojega se upravlja eurom podupire njegovu stabilnost, pridonosi niskoj inflaciji i potiče razumne javne financije. Jedinstvena valuta također je logična dopuna jedinstvenom tržištu koja pridonosi povećanju njegove učinkovitosti.

Uporaba zajedničke valute povećava transparentnost cijena, eliminira troškove mijenjanja valuta, olakšava međunarodnu trgovinu i omogućuje EU-u veći utjecaj u svijetu.

Veličina i snaga europodručja štite područje od vanjskih gospodarskih udaraca, kao što su neočekivan rast cijene nafte ili nestabilnost deviznih tržišta. Naposljetku, za građane EU-a euro predstavlja opipljiv simbol njihova europskog identiteta.

U kontekstu trenutne dužničke krize poduzete su važne mjere za poboljšanje gospodarskog upravljanja u EU-u, a posebice u europodručju. Kriza je razotkrila temeljne probleme i neodržive trendove koji se više nisu mogli nastaviti. Uloga Europske banke u trenutnim okolnostima je veoma teška, jer je nemoguće voditi jedinstvenu politiku koja će biti u interesu svih država članica. Neke države članice imaju različite stope rasta društvenog proizvoda, različiti stupanj inflacije i nivo nezaposlenosti. Postavlja se pitanje kako u nekim državama sprječavati recesiju, a u drugim inflaciju. Stoga Europska banka vodi veoma restriktivnu politiku prije svega u cilju stabilnosti i jačanja europske valute.

Ipak, dok je kriza mnoge velike kompanije bacila na koljena, njihovi manji konkurenti pokazali su da se više ili manje uspješno može poslovati i u teškim uvjetima na tržištu. Mnoga manja poduzeća uspjela su se oduprijeti katastrofi i sada optimistično gledaju u budućnost. Države članice EU-a ojačale su Pakt o stabilnosti i rastu, uvele su novi mehanizam za sprječavanje ili ispravljanje

makroekonomskih neravnoteža i sve više usklađuju strukturne politike.

Strategija novog desetljeća koja je zamijenila Lisabonsku strategiju, Strategija „Europa 2020“ preciznije određena kao strategija za pametan, održiv i uključiv rast [8] nastala je kao strategija koja će omogućiti izlaz iz ekonomske krize i pripremiti gospodarstvo za novo desetljeće.

Tablica 5. Struktura SME u EU

	Broj poduzeća (u mil.)	Ostvarena vrijednost	Broj zaposlenih (u mil.)	Efikas. rada (u 1000 € po osobi)
Sva poduzeća	21,0	135,8	6176	45,5
Sva MSP	20,9	90,6	3617	39,9
Mikro	19,3	39,3	1348	34,3
Mala	1,4	27,9	1147	41,2
Srednja	0,2	23,4	1122	47,9
Velika	0,0	45,2	2559	56,6

Izvor: prema Key figures on European business, with a special feature on SMEs, Eurostat, 2011. [9]

Europa 2020 [10] ističe tri međusobno povezana prioriteta :

1. Pametan rast: razvoj ekonomije baziran na znanju i inovacijama
2. Održiv razvoj: promovira efikasniju upotrebu resursa, „zelenija“ i konkurentnija
3. Rast uključivosti (poticanjem visoke zaposlenosti povećanjem sudjelovanja na tržištu, te isporuka socijalne i teritorijalne kohezije.

Prve prognoze pretpostavljaju pozitivne pomake koji će dodatno rasti u 2014. Ove obećavaju projekcije su potkrijepljena drugim pozitivnim signalima. Tijekom posljednje tri godine, sve veći broj zemalja članica uočio je širenje zaposlenosti i dodanu vrijednost. Ako se makroekonomski uvjeti održe, taj razvoj će označiti kraj najzazovnijih krize europskih malih i srednjih poduzeća koje su doživjeli u novijoj povijesti.

Gledano u odnosu na neusporedive dubine i složenosti krize, ovaj preokret je nevjerovatno svjedočanstvo o otpornosti MSP u EU. Dok su se u razdoblju 2008.-2011. mala i srednja poduzeća opirala krizi bolje od velikih poduzeća, mala i srednja poduzeća u 2012. pretrpjela su gubitak 610.000 radnih mjesta ili smanjenje od 0,7% u odnosu na 2011. Osim toga, udio MSP-a u BDP-u smanjio se za 1,3%, od 3.44 trilijuna € u 2011 na 3.39 trilijuna € u 2012. Dodatna posljedica krize je da je raspodjela gubitaka u zaposlenosti i dodanoj vrijednosti vrlo neravnomjerno raspoređena među zemljama članicama. Oko polovice od 27 zemalja članica EU stvorile su nova radna mjesta u 2012., dodavši otprilike 0.5 milijuna neto radnih mjesta stupnju zaposlenosti u svojim sektorima. Gubici radnih mjesta MSP-a su jače koncentrirani u državama članicama koje su ranjivije, odnosno pod jačim utjecajem suverene dužničke krize. Međutim, čak i u njihovom slučaju pad je usporen značajno, što znači uzdizanje malih tvrtki.

Europska MSP su do krize 2008. bila znatno otpornija od velikih poduzeća posebno u smislu zapošljavanja. Međutim, nakon krize i njihov oporavak bio je teži. Nakon 2009. velika poduzeća su preuzela vodstvo u smislu proizvodnje (BDP), ali od 2012.g. nadmašila su mala i srednja poduzeća - iako tek neznatno - također i u smislu zapošljavanja. Dakle, do 2012. velika poduzeća uspjela su nadoknaditi gotovo 1,1 milijun od 1,6 milijuna radnih mjesta izgubljenih u 2009. Mala i srednja poduzeća, koja su izgubila razmjerno manje radnih mjesta prethodnih godina, prošla su težak put u 2012.

MSP su zaostala iza velikih poduzeća i u smislu dodane vrijednosti, jer je potonjima bio brži oporavak nakon 2009. i bila su manje pod utjecajem pada u 2012. Dok su velika poduzeća ostvarila pad dodane vrijednosti od 8.6 milijardi € u 2012, srednje velika poduzeća objavila su najviši gubitak u iznosu dodane vrijednosti na 17 milijardi €, a nakon mikro poduzeća (14 000 000 000 €) i malih poduzeća (13 200 000 000 €). Razlika između BDP-a malih i srednjih poduzeća i velikih poduzeća u razdoblju 2008-2012 odražava slabost domaće potražnje, što je ključni pokretač tržišta za male i srednje poduzetnike, dok velika poduzeća imaju veće koristi od izvoza.

Očekuje se da će se mala i srednja poduzeća oporaviti do kraja 2016.godine.

4.1. Mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj

Dok u Europskoj uniji mala i srednja poduzeća zapravo predstavljaju osnovu ekonomije, u Hrvatskoj je izazov postati i još više opstati kao mali ili srednji poduzetnik. Ulaskom Republike Hrvatske u EU, nameće se i pitanje kako će se naša mala i srednja poduzeća nositi sa svim ovim problemima i kako će se na tom tržištu snaći, hoće li i u kojoj će mjeri zapravo biti konkurentna cijenom i kvalitetom svojih roba i usluga.

Treba napomenuti kako su mali i srednji poduzetnici koji posluju na jedinstvenom tržištu EU suočeni s administrativnim ograničenjima koja velikim dijelom proizlaze iz raznolikosti uređenja nacionalnih tržišta, ali i infrastrukturnim manjkavostima uz ograničenost potražnje za proizvodima i uslugama. Također suočavaju se s nedostatkom kvalificirane radne snage te upravljačkih kapaciteta, kao i manjkom financiranja malog i srednjeg poduzetništva. S druge strane, hrvatski poduzetnici koji posluju na hrvatskom tržištu, uz sve navedene prepreke koje postoje i na jedinstvenom tržištu EU, sučeljavaju se i s preprekama kao što su koruptivne djelatnosti, slaba koordiniranost nacionalnih politika za stvaranje odgovarajuće poduzetničke klime, nejednak razvoj regionalnih jedinica, ali i manjak profitabilnosti hrvatskih poduzeća u ovom sektoru.

Reforme provedene u pristupnom razdoblju doprinijele su poboljšanju položaja malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Ipak, članstvo stvara daljnji pritisak za daljnje reformiranje i provedbu mjera kojima se može unaprijediti hrvatsko malo i srednje poduzetništvo.

Hrvatskim poduzetnicima jedinstveno tržište EU pruža mogućnost proširenja poslovanja na tržištu od oko 500 milijuna potrošača. Pristup jedinstvenom tržištu EU

omogućen je bez ikakvih carina, odnosno uvoznih ograničenja. Osim toga, omogućen je daljnji razvoj suradnje s poduzetnicima država članica. Postoji i mogućnost pristupa raznolikim izvorima financiranja i strukturnim fondovima EU.

Ipak, poteškoće koje se čine neminovne tiču se podizanja spremnosti za što bolje funkcioniranje hrvatskih malih i srednjih poduzetnika na jedinstvenom tržištu EU. U tom smislu, nužno je jačanje institucionalnih kapaciteta na nacionalnoj razini za korištenje sredstava koja nudi članstvo u EU, ali i jačanje konkurentnosti hrvatskih malih i srednjih poduzetnika kako bi mogli opstati na jedinstvenom tržištu EU. Ono što je neophodno jesu financijska ulaganja, uz svijest o potrebi usvajanja novih vještina i znanja, inovativnih tehnologija i "knowhow" iskustva, čime se može ostvariti proboj na nova tržišta. Poticanjem malog i srednjeg poduzetništva omogućuje se daljnje otvaranje radnih mjesta i veća konkurentnost.

Vezano na stanje MSP-a u Hrvatskoj, naročito sada u doba krize, regulatorni okvir za poslovanje MSP-a nije se promijenio već više od desetljeća, a domaće poduzetništvo sve se više razvija iz nužde, a ne zato što se prepoznaju dobre prilike. Država bi morala taj okvir višestruko pojednostaviti, od barijera za ulazak i izlazak s tržišta, do nižih stopa oporezivanja dobiti, kao i dodatnih olakšica za fondove, investitore i poslovne anđele koji žele ulagati u mala i srednja poduzeća (Zaključak sudionika Okruglog stola «Mala i srednja poduzeća: Mitovi i floskule», u organizaciji magazina Banka).

Prema podacima Ekonomskog fakulteta u Osijeku vezano na rezultate istraživanja Global Entrepreneurship Monitora (GEM) za 2013. godinu [11], Hrvatska mala i srednja poduzeća zapošljavaju dvije trećine ukupne radne snage i bila su najvažniji nositelji novog zapošljavanja u pretkriznom razdoblju, kao i izbacivanja novih i inovativnih proizvoda na tržište. Prema istraživanjima GEM-a, hrvatski mali i srednji poduzetnici u 2013. godini i dalje su u najvećoj mjeri bili poduzetnici iz nužde koji su slabo uočavali nove poslove.

Tako je TEA koeficijent motivacije, odnosno prilike i nužde, u prošloj godini za hrvatske poduzetnike iznosio tek 1,6, dok je koeficijent na prosjeku EU iznosio 4,3. U prošloj godini je percepcija o prilikama iznosila 17,6 posto, što je razina niža nego 2002. godine, kad je istraživanje GEM-a u Hrvatskoj provedeno prvi put. U Europskoj uniji taj je prosjek iznosio 28,7 posto. Prema ovim podacima, domaća ekonomija već 20 godina prolazi transformaciju iz gospodarstva temeljenog na efikasnosti u ono temeljeno na inovativnosti, što je glavna odlika visokorazvijenih i bogatih gospodarstava. Nova mala i srednja poduzeća u RH u razdoblju do krize bila su glavni nositelji novog zapošljavanja te je nužno da se liberaliziraju i olakšaju postupci ulaska i izlaska s tržišta za poduzetnike, kako bi proces kreativne destrukcije tržišnih gospodarstava doveo do bržeg stvaranja novih vrijednosti.

Velimir Šonje, autor HUB-ove analize o financiranju malih i srednjih poduzeća, naglasio je da je nužno restrukturiranje cjelokupne ekonomije i ubrzanje tog procesa, sve kako bi se oslobodila sredstva za novi rast. Šonje je podsjetio kako mala i srednja poduzeća u inicijalnoj fazi nastanka neće moći računati na bankarske

kredite, zbog visoke rizičnosti takvih plasmana. No, zato je potrebno da se poreznim olakšicama drugim akterima olakša ulaganje u inicijalnu fazu razvoja malih i srednjih poduzeća.

5. ULAZAK HRVATSKIH MSP NA TRŽIŠTE EU

Dva su osnovna pitanja koja muče većinu građana kada se priča o ulasku Hrvatske u EU. Prvo i najvažnije je, hoćemo li ulaskom u EU više dobiti ili izgubiti? Drugo, i sve važnije iz dana u dan je, zašto ulaziti u EU kada je i ona sama u takvoj krizi?

Jedno je sigurno - ulaskom u EU ne rješavamo sve svoje probleme preko noći. Što se tiče drugog pitanja, moramo uzeti u obzir trenutak pristupanja Hrvatske EU. Prije tri godine tek su se počele nazirati pukotine u do tada ekonomski najmoćnijem gospodarstvu svijeta, a o raspadu eurozone tada još nije bilo ni govora. Normalno je da su sada građani skeptičniji što se tiče koristi ulaska u EU, a sve se više naglašavaju negativni aspekti. Hrvatska pristupa EU u puno nepovoljnijoj situaciji nego što je to činila ijedna članica do sada naprosto zato što vlada najveća ekonomska kriza od Velike depresije s kraja 1920-ih. I bogatije zemlje od Hrvatske našle su se u situaciji koja se pokazala financijski neodrživom. Zašto se onda pridružiti tako riskantnom društvu?

Iako su svi pogođeni financijskom i gospodarskom krizom, neke države članice funkcioniraju daleko bolje od drugih. Takav je primjer Slovačke koja ima 5,4 milijuna ljudi i površinom je malo manja od Hrvatske. Kada je 2004. godine ušla u EU bila je isto toliko bogata (ili siromašna?) kao i Hrvatska, s BDP-om po glavi stanovnika od 57% prosjeka EU. Usprkos krizi, slovački je BDP danas na razini 73% prosjeka EU dok se hrvatski nije puno pomaknuo - na 61% prosjeka EU. Općenito gledano, stope rasta novih država članica bile su značajno više od trenutka pristupanja EU. Ako pretpostavimo da će članice EU i Hrvatska rasti po prosječnim povijesnim stopama možemo okvirno izračunati da bi Hrvatskoj trebalo preko 40 godina da dosegne nivo dohotka u EU dok bi novim državama članicama trebalo samo 20 godina. Sada još samo ostaje pitanje - kako da što bolje iskoristimo prilike koje nam pruža EU i ubrzamo taj proces?

EU pruža mnoge prilike, ali donosi i određene troškove. Troškovi pristupanja su većinom koncentrirani u kratkom roku i snose ih točno određene skupine društva (npr. nekonkurentni proizvođači koji neće moći poslovati pod pritiskom konkurencije) dok su koristi dugoročne i raspršene na sve (uslijed povećane konkurencije na tržištu potrošači će imati veći izbor po nižim cijenama). Koristi se u principu koncentriraju na stvaranje uvjeta za bolje, uređenije tržište i društvo u cjelini i povećanje šansi za hrvatske proizvođače, studente i radnike. Već u razdoblju prije pristupanja EU, Hrvatska je neminovno morala igrati po novim pravilima. Ta pravila se većinom odražavaju kroz više standarde poslovanja, veću zaštitu potrošača, više ekonomskih i političkih sloboda i veću pravnu zaštitu privatnog vlasništva.

Pristup jedinstvenom tržištu zapravo je najveća prilika koja se pruža novoj državi članici. Više standarde

teoretski možemo postići i sami (premda se do sada nismo iskazali), ali za povećanje tržišta treba nam EU. EU ima tržište od 500 milijuna ljudi koji su potencijalni potrošači hrvatskih proizvoda. Iako je već Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju teoretski osiguran slobodan pristup na EU tržište, on je de facto bio ograničen tzv. pravilom o kumulaciji porijekla robe. Naime, "hrvatskim" izvoznim proizvodom smatra se proizvod koji u sebi ima određeni postotak hrvatskog porijekla. Kako prije nismo mogli kumulirati strane inpute, većinom iz EU zemalja, u porijeklu proizvoda, veliki dio hrvatskog izvoza nije bio smatran "hrvatskim" i nije imao slobodan pristup na tržište EU. Približavanjem EU taj problem nestaje i hrvatski proizvodi postaju "made in the EU". Tako brendirani proizvodi imaju više šanse i na svjetskom tržištu.

Prema podacima Svjetske banke za 2011. godinu, po indikatoru lakoće poslovanja Hrvatska se nalazi na 79. mjestu i zaostaje za svim zemljama EU, osim Italije i Grčke. Posebno loše stojimo i po pitanju zaštite ulagača gdje smo na 131. mjestu, dok je iza nas samo Grčka, i po pitanju građevinskih dozvola gdje smo na 142. mjestu, dok je iza nas samo Poljska. Ipak, daleko smo najgori od svih članica EU po pitanju prekogranične trgovine, gdje držimo 99. mjesto. Prema većini indikatora, čak su i Bugarska i Rumunjska, koje često uspoređujemo s Hrvatskom i pitamo se kako su one ušle u EU prije nas, bolje od Hrvatske. U većini slučajeva, iza Hrvatske nalazi se samo Grčka.

Jedna od ključnih karakteristika jedinstvenog tržišta EU jest omogućavanje slobodnog protoka proizvoda i usluga, uza slobodno poslovanje poduzetnika država članica. Temeljna pravila koja vladaju na jedinstvenom tržištu EU omogućuju poduzetnicima država članica poslovanje uz eliminaciju carina, smanjenje administrativnih prepreka i papirologije, uz niz ujednačenih tehničkih i sigurnosnih standarda između država članica. Tako, primjerice, ujednačeni sustav tehničkih i sigurnosnih standarda omogućuje poduzetnicima koji plasiraju robu na tržištu jedne države članice da pod jednakim uvjetima, bez dodatnih troškova, dvostrukog testiranja i pribavljanja potvrda, plasiraju svoje proizvode i na tržištu drugih država članica. U tom smislu, punopravnim članstvom Hrvatske u EU poduzetnici koji posluju na hrvatskom tržištu (hrvatski poduzetnici) dobivaju mogućnost širenja svog poslovanja na dinamičnom tržištu EU uza znatno olakšan pristup.

Osim uklanjanja diskriminatornih trgovinskih barijera i carina, proširenje poslovanja hrvatskih poduzetnika moguće je i uz uklanjanje prepreka koje mogu izazvati raznovrsni administrativni postupci, jezična raznolikost, ali i manjak informacija za poslovanje na tržištu druge države članice.

6. EURO U HRVATSKOJ

Punopravno članstvo u ekonomskoj i monetarnoj uniji cilj je i obveza svih novih članica EU. Mogućnost trajnog ostanaka izvan eurozone (tzv. klauzula opt-out koja je odobrena Velikoj Britaniji i Danskoj) više ne postoji. Shodno tome, Hrvatska će po ulasku u EU imati status zemlje članice s derogacijom, što znači da se od

nje očekuje da u jednom trenutku u budućnosti uvede euro.

Uz 12 starih EU članica, euro je do sada uvelo šest novih država članica: Slovenija (2007.), Malta i Cipar (2008.), Slovačka (2009.) i Estonija (2011), a u postupku je i Latvija (2014.) [12]. Za uvođenje eura ne postoji točno određena strategija niti vremenski rokovi, ali svaka zemlja mora proći tri ključna koraka. Najprije zemlja mora postati članica EU. Drugi je korak sudjelovanje u tečajnom mehanizmu (Exchange Rate Mechanism II). Brojka dva upućuje na to da je riječ o nasljedniku originalnog tečajnog mehanizma s kraja 1970-ih kojim su zemlje EU počele uspostavljati bližu monetarnu suradnju. Glavna je svrha mehanizma pripremiti zemlju za sudjelovanje u eurozoni budući da joj tečaj ne smije oscilirati više od $\pm 1,5\%$ oko središnjeg pariteta prema euru.

Treći korak u usvajanju eura jest ispunjavanje kriterija iz Maastrichta ili tzv. kriterija konvergencije:

1. Niska stopa inflacije - koja znatnije ne odstupa od prosjeka tri zemlje s najpovoljnijim ostvarenjem inflacije.
2. Održive javne financije - državni deficit ne smije premašivati 3% BDP-a, a javni dug ne smije biti veći od 60% BDP-a.
3. Stabilan tečaj - zemlja mora biti minimalno dvije godine članica ERM-a II bez ozbiljnih poremećaja na deviznom tržištu.
4. Niska kamatna stopa na 10-godišnje državne obveznice - koja znatnije ne odstupa od prosjeka tri zemlje s najpovoljnijim ostvarenjem inflacije.

Uz navedeno, zemlja mora zadovoljiti i pravne zahtjeve. Zakoni moraju jamčiti punu neovisnost središnje banke te omogućiti njezinu integraciju u europski sustav središnjih banaka, a cilj središnje banke mora biti jednak cilju Europske središnje banke – održavanje stabilnosti cijena.

Perspektiva uvođenja eura u Hrvatskoj, a s obzirom na prethodno rečeno, nužno će ovisiti o spremnosti nositelja gospodarske politike da objektivno sagledaju uzroke slabosti hrvatskog gospodarstva i dinamici provođenja adekvatnih gospodarskih mjera s ciljem otklanjanja tih uzroka. Slabosti hrvatskog gospodarstva poznate su široj javnosti i u tom pogledu postoji suglasje. Ukratko, one se očituju u strukturnoj nekonkurentnosti i s njom povezanom slabom performansom izvoznog sektora, relativno visokom inozemnom dugu, rastućim fiskalnim neravnotežama, te relativno visokoj nezaposlenosti. No, još uvijek nije izvjesno da postoji opći konsenzus oko adekvatnih gospodarskih mjera koje bi trebale ukloniti te uzroke. U tom smislu, pred nositeljima gospodarske politike je kompleksan zadatak.

Fiskalna konsolidacija i s njom usko povezano provođenje dugo odgađanih strukturnih reformi (primarno vezanih uz reformiranje državne uprave, politike socijalnih transfera i subvencija, javnih poduzeća, te radnog zakonodavstva), te vođenje vrlo konzervativne politike dohodaka kroz duže razdoblje (poput primjerice zamrzavanja plaća na deset godina), temeljne su makroekonomske mjere koje bi mogle pomoći povećanju konkurentnosti i potencijalnom rastu i

zaposlenosti gospodarstva, te tako i neutralizaciji postojećih ranjivosti hrvatskog gospodarstva.

To su mjere koje su potrebne za izlazak iz strukturne krize u kojem se nalazi hrvatsko gospodarstvo, te ih je zbog toga i potrebno provesti bez odgađanja. Njihov nusprodukt, ujedno će biti najbolja priprema za uvođenje eura u Hrvatskoj. Postoje tri glavne koristi od uvođenja eura za Hrvatsku. Prva je ukidanje valutnog rizika i s njime povezano eliminiranje valutne klauzule. Stabilnost tečaja pridonosi stabilnosti inflacije, pogotovo u uvjetima visoke uvozne ovisnosti (kao što je slučaj u Hrvatskoj) i s time povezanog brzog efekta prijenosa. Premda je ovu korist teško kvantificirati, riječ je o najvećoj koristi za hrvatsko gospodarstvo i hrvatske građane koja proizlazi iz uvođenja eura, jer se s njom izravno i bitno povećava otpornost hrvatskog gospodarstva na vanjske šokove. Visok stupanj euroiziranosti hrvatskog gospodarstva, koji se između ostalog ogleda u činjenici da je tri četvrtine ukupnih zajmova i četiri petine štednih uloga denominirano u stranoj valuti ili indeksirano uz nju (primarno euru), nameće politiku stabilnog tečaja kune prema euru kao temeljni instrument makroekonomske i financijske stabilnosti. Ali istovremeno jasno ukazuje na visoku ranjivost sustava u slučaju poremećaja politike stabilnog tečaja. Nedavna epizoda s padom vrijednosti kune u odnosu na švicarski franak najbolje može poslužiti tome kao primjer tome.

Druga korist je smanjenje transakcijskih troškova. Uvođenjem eura nema više troškova konverzije iz kune u euro i obratno. To koristi građanima koji putuju i gospodarstvu općenito, napose turizmu.

Treća korist se odnosi na povećanje transparentnosti cijena. Naime, uslijed iste valute cijene su lakše usporedive na području monetarne unije, a time se potiče i konvergencija cijena istih proizvoda na različitim nacionalnim tržištima.

Općenito, glavna korist uvođenja zajedničke valute jesu niži transakcijski troškovi i eliminacija valutnog rizika. Ukidanje valutnog rizika, pogotovo za male, eurizirane i visoko zadužene zemlje kao što je Hrvatska, možemo smatrati najvećom koristi od usvajanja eura. Ne bi bilo više potrebe za svakodnevnim praćenjem tečaja, teškim odlukama u kojoj valuti podići kredit i strahovima od promjene tečaja u budućnosti. Postoje naravno i troškovi pristupanja eurozoni. Ali dok su koristi uvođenja eura općenite i brojne, troškovi su koncentriraniji i ovise o specifičnoj situaciji u zemlji koja usvaja euro.

Glavni trošak pristupanja eurozoni gubitak je monetarnog suvereniteta tj. gubitak mogućnosti provođenja neovisne monetarne politike. Što je monetarna politika neovisnija i kao takva u mogućnosti pridonijeti vođenju ekonomske politike pomoću upravljanja kamatnim stopama i tečajem, to je trošak pristupanja monetarnoj uniji veći. Isto tako, što je zemlja usklađenija s gospodarstvom eurozone, to je trošak manji. To se događa zbog toga što se monetarna politika u eurozoni vodi u najboljem interesu cijele eurozone, a ne svake pojedine članice.

Monetarna politika u Hrvatskoj nema značajnu praktičnu mogućnost putem promjene tzv. referentne kamatne stope (eskontne stope) utjecati na cijenu i

količinu ponude kredita banaka te tako na poticanje ili prigušivanje domaće potražnje. Cijena kredita (kamatne stope) je pod dominantnim utjecajem kretanja kamatnih stopa u eurosustavu jednostavno zbog razine integriranosti hrvatskog financijskog sustava u financijski sustav eurozone (90% aktive bankovnog sustava je u vlasništvu inozemnih banaka primarno s područja eurozone) i činjenice da ne postoje prepreke slobodnom kolanju kapitala. S time da je faktor koji determinira razliku između kamatnih stopa na domaćem tržištu i onih u eurozoni gotovo isključivo vezan uz percepciju rizika zemlje.

7. ZAKLJUČAK

Od 21 milijuna poduzeća u EU koliko ih je danas, 99.7% su MSP. U posljednjem desetljeću, MSP bila su stvaratelji novih poslova, dok su velika poduzeća u prosjeku smanjivala broj zaposlenih. MSP su tako postala najdinamičnijom silom europske ekonomije jer su bila predvodnici njenog stabilnog i kulturnog razvoja. Inovacije su oduvijek bile ključan faktor industrijske konkurentnosti, održivog ekonomskog i socijalnog razvoja i stvaranja poslova. Poslovna konkurentnost u velikoj mjeri ovisi o inovativnosti, a upravo na njoj MSP najvećim dijelom temelje svoj razvoj čime su postala važna karika europske ekonomije.

Presudna je uloga MSP u europskom ekonomskom razvoju te u strukturnim promjenama. Budućnost europske ekonomije na polju elektroničke trgovine, informacijskog društva i prekograničnog poslovanja, ponajviše ovisi o razvoju MSP. Ona su važna veza sa kupcima i stoga neophodna za funkcioniranje ekonomije.

Osim što proizvode različita dobra i usluge mnoga MSP danas posluju i kao "posredni izvoznici", kroz ulogu dobavljača posredničkih dobara i usluga. Smanjenje inflacije te pogotovo ekonomske konverzije (naročito uvođenjem eura), doprinijelo je poboljšanju poslovanja MSP. MSP nemaju samo važnu ulogu u ekonomiji već i u društvu, i najvažniji su dio tzv. Europskog društvenog modela. Vlasnici-manageri ovakvih poduzeća su, općenito zainteresiraniji za dugoročan razvoj njihove lokalne ekonomije, dok su dioničari i management ponajprije orijentirani na profit u što kraćem roku te na povećanje prometa.

MSP su općenito, odgovornija prema svojim zaposlenicima i integriranija u lokalno društvo. Ona igraju važnu ulogu u stabiliziranju društva i u povezivanju radnika i vlasnika kapitala. Zato su mnoge članice EU stvorile zakonski okvir, koji pokušava osigurati kontinuitet i kvalitetu MSP, kao i posebne sheme za profesionalnu obuku i pravila za pristup određenim zanimanjima. Za zdrav i održiv ekonomski i društveni razvoj, potrebno je naći ravnotežu između strukturnih promjena i dinamičnosti na jednoj strani, te određenog stupnja sigurnosti za ekonomske učesnike na drugoj. Trenutno, moderna ekonomska društva trebaju održivu kombinaciju kratkoročne tržišne efikasnosti i povoljnih uvjeta za dugoročna investiranja u kapital, kvalifikaciju i infrastrukturu. Iz tog razloga, institucionalne odrednice i propisni okvir imaju suštinsku ulogu u modernizaciji ekonomije i stabilizaciji društva.

MSP su velikim dijelom pogodena ekonomskim i društvenim tenzijama i zato su tradicionalno osjetljivija na promjene u društvu nego veliki obrti i vlasnici kapitala. Ona još uvijek imaju velikih poteškoća sa prihvaćanjem uzajamnog priznanja, pretromim napretkom procesa europske standardizacije, smanjenim stupnjem sudjelovanja u tom procesu, informacijskim jazom na području europskog nabavnog tržišta, manjkom harmonizacije i administracijskim opterećenjem na polju indirektnog oporezivanja, smanjenim pristupom financijama, kao i informacijama kako do tih financija doći. Kroz fleksibilnost, pluralitet, poduzetničko razmišljanje i inventivnost, MSP su pomogla stvoriti kooperaciju i razumijevanje [13], te poštivanje između različitih skupina društva. Zbog toga se ta uloga koju MSP imaju u predvođenju održive promjene i očuvanju nasljedstva i uz njega vezanih vrijednosti, mora poticati i nadalje.

Kada je riječ o Hrvatskoj, očekivani troškovi gubitka monetarnog suvereniteta relativno su mali. Monetarna politika već je i sada jako ograničena visokim stupnjem Eurizacije gospodarstva i slobodnim kolanjem kapitala.

Odabir stabilnog tečaja kao sredstva kojim se upravlja inflacijskim očekivanjima i općenito financijskom stabilnošću nameće se kao logičan izbor u takvom okruženju. U tom smislu, uvođenje eura može samo poduprijeti dosadašnje vođenje monetarno-financijske politike.

8. LITERATURA

- [1] Nanić, A.: Mala i srednja poduzeća kao nosilac razvoja privrede Europske unije, Vitez-Tuzla-Zagreb-Beograd-Bukarest, januar - juni 2013.(God.XV. Vol XV)
- [2] COMMISSION RECOMMENDATION of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (notified under document number C(2003) 1422) (Text with EEA relevance) (2003/361/EC), Official Journal of the European Union
- [3] Commission regulation (EC) No 70/2001
- [4] <http://blog.dnevnik.hr/poduzetnici/2005/12/1620445811/25-kategorije-mikro-malog-i-srednjeg-poduzetnitva-u-europskoj-uniji.html>
- [5] http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.9.2.html
- [6] <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme>
- [7] EU-učionica-publikacija
- [8] Butković, H.; Samardžija, V.: From the Lisbon strategy to Europe, Institute for International Relations - IMO, Zagreb, 2010
- [9] Key figures on European business with a special feature on SMEs, Eurostat, 2011.
- [10] EUROPE 2020 : A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, European Commission, Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020.
- [11] www.cepor.hr
- [12] www.hnb.hr/medjunarodna_suradnja/h-euro.htm
- [13] Vrhovec, K.: Diplomski rad na Sveučilištu J.J Strossmayera u Osijeku: Mala i srednja poduzeća u EU

Kontakt autora:

Kristina Vrhovec-Žohar, mag.oec.
kristinael@gmail.com

Igor Klopotan, mag.oec.
Sveučilište Sjever
igor.klopotan@unin.hr